

Henrik Pontoppidan og Herman Bang

Årets klassikere 2007

af forskningsbibliotekar, mag.art. Bruno Svindborg, Det Kongelige Bibliotek, medlem af Klassikerdagens komité

‘E n født klassiker’. Man kan stadig støde på vendingen ved modtagelsen af et nyt værk, når den positive vurdering eftertrykkeligt skal sammenfattes. Som kliché dog mest indenfor musik- og filmkritikken, hvad man kan overbevise sig om ved endnu en søgning i Google, men også forlagsbranchen og den dermed delvis sammenflettede litterære kritik gør ind imellem brug af de pæne ord, der under ingen omstændigheder er intetsigende. Men de risikerer at forlene værket med en utilstøttet tandløshed og at gøre spådommen om dets virkningshistorie a-historisk. “En klassiker er ikke noget man er, det er noget man bliver. Det afgør historien. Og historien igen: en klassiker er noget man bliver, men ikke noget man med sikkerhed *forbliver*.”¹

D et er derfor næsten med nogen lettelse, man kan konstatere, at de to forfattere, der ved et tilfældigt sammentræf i kraft af deres fødsel for 150 år siden i år begge er udnævnt til “årets klassikere”, Herman Bang og Henrik Pontoppidan, *ikke* var “fødte klassikere”. Læser man samtidens modtagelse af deres værker og senere behandlinger er det interessant, men ikke

overraskende at se, hvordan litterære vurderinger iblandes politiske, og hvor differentieret den kvalitative bedømmelse egentlig tager sig ud fra første færd. Og man kan for begges vedkommende i hvert fald netop konkludere, at “klassikere”, det er noget de er blevet og altså med udnævnelsen i år (foreløbig) – *forblevet*.

‘K lassikerdagen’ er ét af de initiativer, der har som formål at gøre sidste del af Mark Twains klassikerdefinition til skamme: “Classics: books people praise and don’t read.” Opstået i år 2000 er den en relativ ny – og selvbestaltet – institution, hvor komiteen udgøres af repræsentanter for Danmarks Biblioteksforening, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Samrådet for de litterære Selskaber, Pontoppidan Selskabet og Det Kongelige Bibliotek. Og formålet med “Klassikerdagen” er “at skabe opmærksomhed om de litterære klassikere som en del af den danske kulturarv. Dagen skal engagere og aktivere biblioteker, litterære selskaber med flere til på årets Klassikerdag at arrangere møder, udstillinger og events i de enkelte institutioners lokale virkeområde med henblik på at skabe størst mulig folkelig og faglig opmærksomhed om den valgte klassiske forfatter.” Denne opmærksomhed er i de forløbne år blev tildelt Emil Aarestrup, Kjeld Abell, Thomasine Gyldenborg, Leonora Christina, Ludvig Holberg, H.C. Andersen og 10 af 1940’ernes lyrikere – en broget flok, hvortil der så i år altså kan føjes Herman Bang og Henrik Pontoppidan.

Som det ses, er der i "Klassikerdagen"s formålsparagraf en vis indrømmelse til Mark Twains definition. "At skabe opmærksomhed om de litterære klassikere som en del af den danske kulturarv" underforstår jo, at denne opmærksomhed ikke nødvendigvis er givet på forhånd, men kræver aktiv indsats. Hvortil et mere misantropisk gemyt formentlig ville sige, at så kan det også være lige meget og indlemmer en "dødfødt klassiker" i sit vokabularium. Men så enkelt er det alligevel ikke. Også klassikere kan have brug for en revitalisering for at forblive klassikere i et samspil mellem værket daværende og nutidens egne betingelser.

Og i den sammenhæng er der naturligvis en kulturpolitisk pointe ikke blot i bestræbelsen som sådan, men også i de udnævnelser, der finder sted. På den ene side har vi Brian Mikkelsens ord for, at "det er dejligt, at vi har en række foreninger, som samler litteraturentusiaster af mange slags, og jeg sætter stor pris på, at der med den danske klassikerdag og de mange aktiviteter i den anledning sættes fokus på de danske klassikere." Og på den anden side er det helt afgørende, hvordan man i sin egen tid så at sige fravriter værkerne eller forfatterskabet de mere historicistiske eller sågar nationalistiske overtoner og hensigter og lader dem indgå i en reel dialog med samtiden.

Et forsøg på en sådan fravristning findes i klassikerkomitémedlemmerne Rikke Rottenstens og Johan Rosdahls begrundelse for udpegningen af Bang og Pontoppidan som årets klassikere 2007:

Den unge forfatter Herman Bang (1857-1912) (Det Kongelige Bibliotek).

"1857 var et godt år i litteraturens historie. Baudelaires *Fleurs du mal* udkom, Dickens udgav *Little Dorrit* og herhjemme kom Schacks *Phantasterne* i konkurrence med Andersens *At være eller ikke at være*.

Og så blev der født to forfattere der hver på deres måde skulle markere sig som både arvtagere og videreudviklere af såvel det dekadente og fantaserende (som hos Baudelaire, Schack og Andersen) som det realistisk fortællende (i Dickens prosa). Det drejer sig om to giganter fra den bevægelse der blev kaldt Det Moderne Gennembrud, nemlig Herman Bang og Henrik Pontoppidan.

Ingen kan gå igennem det danske skolesystem uden at læse noget af de to. Men ikke nok med det: begge

Ungdomsfotografi af Henrik Pontoppidan (1857-1943), ca. 1874 (Det Kongelige Bibliotek).

forfattere har skrevet bøger som stedse finder nye læsere også uden for skolen – og se det er jo de rigtige klassikere. Bangs skildringer af ulykkelig kærlighed som i *Ved Vejen* og Pontoppidans satiriske og medlidende sociale engagement som i *Fra Hytterne* er tekster der stadig griber publikum.

De holder, som det hedder og det er værd at markere deres 150 års dag.

De kom begge fra et provinssielt præstemiljø til København. De havde begge ambitioner i andre retninger end skriveriet: Pontoppidan ville være ingeniør, Bang skuespiller og de blev begge fascineret og frastødt af den moderne verden de oplevede i storbyen. Hos dem bliver byen levende, ja ind imellem hovedpersonen i værkerne, som i Bangs *Stuk*. Hos dem bliver moderni-

tetens modsætninger sat under debat.

Men sandelig på to meget forskellige måder. Det viser de helt fra starten af deres forfatterskaber.

Hvor Henrik Pontoppidan arbejder med en udvikling af den klassiske prosa, er Herman Bangs ambition i stedet at udvikle en helt ny stilart, den impressionistiske, hvor fortælleren er skjult og kun præsenterer begivenhederne for læseren, der så selv må danne sig sit billede af det fortalte.

Det bliver en raffineret, antydende stil, hvor Pontoppidan søger mod det helt enkle som i “der var en gang en mand der hed Søren” – et uopnåeligt ideal, siger han selv, men som han mener han kommer tættest på i romanen *De dødes rige*.

Måden at skrive på afspejler deres forskellige tilgang til verden. Bang er den medfølelse elegante iagttager, der udefra betragter menneskenes latterlige og rørende liv og færden, men skønt stilen er “objektiv”, er vi ikke i tvivl om Bangs egen holdning. Pontoppidan går bredt og detaljeret igennem handlingerne og beskriver, hvad vi som læsere skal vide om de forskellige personer og tildragelser. Hans fortællere lader os ikke tvivlende tilbage, og alligevel er der så mange stemmer på færde, at vi aldrig helt ved hvor Pontoppidan står. Som forfattertyper er de så forskellige som flanøren, der tilsyneladende overfladisk og uengageret spadserer gennem byen og vandringsmanden, der målrettet spørger sig frem i de forskellige miljøer han møder på sin tunge vej. Begge er

optaget af menneskets manglende evne til at gribe lykken og fastholde den, og de udpeger begge forhold i samtiden og samfundet, der stækker mennesket.

Mange af disse ydre forhold er selvfølgelig ændret, men den psykologiske præcision og det stilistiske mesterkab, de udfolder i deres værker, gør dem til varige kilder til indsigt i menneskers sære og dog genkendelige og uforanderlige adfærd. Selv 150 år efter.”²

At de to forfattere stadig finder nye læsere og også læses “uden for skolen”, og at de ikke blot kan betragtes som en indføring i en “Welt von Gestern”, men tilbyder “varige kilder til indsigt” er to vigtige pointer i den klassikerstatus, de tildeles. Pointer, som også i anden sammenhæng og af andre er kommet frem i løbet af året.

“Da dansk prosa fik sit Big Bang” var overskriften på den artikel, hvor Thomas Bredsdorff dels begrundede, dels omtalte de mange udgivelser i kølvandet på Bangs runde fødselsdag,³ og han konkluderede i en sammenstilling med den berømte Andersen bl.a.:

“Men Andersens bedste eventyr og Bangs bedste noveller og romaner læser mange garanteret stadig af ren lyst. Det hænger nok sammen med, at den impressionisme, som Andersen foregreb og Bang udviklede, også blev et fuldstændig dominerende stilideal i det 20. århundredes realisme, ja, er det den dag i dag.”

At Bredsdorffs påstand i høj grad holder vand ses af den enquete, som dagbladet *Information* foretog i anledning af fødselsdagen, og hvor de

spurgte forfatterne Helle Helle, Dorrit Willumsen, Hans Otto Jørgensen, Sven Holm og Naja Marie Aidt om Bangs betydning for dansk prosa og hans betydning for deres forfatterskab.⁴ Samstemmende nævner de det minimalistiske, det underforståede, underspillede og udtalte – ikke mindst i kvindeportrætterne – som den dynamiske inspiration fra Bangs prosa. “Danmarks Hemingway”, som Naja Marie Aidt udnævner ham til. Og Hans Otto Jørgensen er hvad det tematiske angår inde på Bangs suveræne mod til at skildre det udramatiske:

“Det kræver et betydeligt større mod at gå ind i den stille eksistens livsbane end at løbe med på den dramatiske figur, som er typisk for [Johannes V.] Jensen og [J.P.] Jacobsen. Den dramatiske figur har altid døden som ledsager, mens den stille eksistens forskriver sig til livet.”

Og de fem adspurgte svarer som helhed, men naturligvis hver på deres måde, som en bekræftelse på Erik Skyum-Nielsens klassikerdefintion:

“Sammenfattende kan vi da folde klassikerbegrebets to aspekter: væsen og funktion, ind i hinanden – og definere den litterære klassiker som *et værk eller en forfatter, der i kraft af visse kvaliteter har vist sig i stand til at sætte skub i en samtale om og refleksion over litteraturen*. Klassikeren får os til at spørge, hvorfor og hvordan vi læser, og den har selv vel at mærke et svar, en anden tids spændende svar.”⁵

Også de mange udgivelser af og om de to forfattere er et fingerpeg om, at der er tale

om klassikere med et gehør i samtiden. De forfattere, som i forvejen har opnået en (vis) klassikerstatus, kan nyde godt af den bevågenhed, som runde fødselsdage kan gøre dem til del. Det nu i sig selv klassiske (rædsels-)scenario er naturligvis fejringen af H.C. Andersen i 2005, selv om 200 års dagen ganske vist også i et vist omfang fokuserede på *forfatteren* H.C. Andersen. Af de omkring 250 bogudgivelser alene i 2005 af og om Andersen var der dog også nogle, der opfordrede til en ny læsning af forfatterskabet eller i det hele taget gjorde det tilgængeligt på ny med DSL's (Det Danske Sprog- og Litteraturselskab) *ANDERSEN* i spidsen. Henrik Pontoppidan og Herman Bang fylder kun 150, så af mange grunde er udgivelserne færre, men til gengæld mere koncentrerede – dog ikke efter et kedsommeligt fifty-fifty-princip. Herman Bang tager spids – i jubilæumsåret – , men der er ingen dårlige undskyldninger for ikke at læse, og at læse om, de to forfattere i gode og gedigne udgivelser.

Herman Bang

“**T**he Big Bang” har i høj grad også været koncentreret om andet end det skønlitterære forfatterskab, hvad der slet ikke er grund til at beklage. Forud for årets udgivelser kom Sten Rasmussens kommenterede udgave af essaysamlingen *Realisme og Realister* (tidligere udgivet som Uglebog i 1966) og artikelsamlingen *Kritiske Studier og Udkast*.⁶ Den sidstnævnte artikelsamling, der var Bangs eget udvalg, er nu kompletteret i den nyudgivelse, som man roligt kan sige må være årets hidtil

vægtigste, nemlig Sten Rasmussens *Herman Bang: Vekslede temaer* i 4 bind (1800 sider), udgivet af DSL, bestående af 210 søndagskronikker. Kronikkerne betegner et højdepunkt inden for dansk journalistisk og er en broget blanding af reportager, stemningsbilleder, essays, portrætter og anmeldelser, der giver læseren et enestående indblik i Københavnslivet i 1880'ernes første halvdel.

Martin Zerlang's *Herman Bangs København*⁷ giver et rigt facetteret og meget underholdende billede af den by, som i høj grad formede Bang, som han tog del i og lod sig underholde af, og som han særdeles aktivt iagttog og suverænt skildrede som forfatter.

Teaterhistorikeren Knud Arne Jürgensens udgivelse *Dramaturgiske Pennetegninger. Herman Bang som teateressayist. En antologi*⁸ er et repræsentativt udvalg af Bangs teaterjournalistik og -essayistik fra årene 1878-1912. Udvalget må betegnes som et nyt hovedværk i Bangs forfatterskab.

Det kan – og skal – man ikke med nogen rimelig god grund sige om ”De Bangske Morgenmænds” ’kærlige’ udvalg af det enorme antal af samtidens satiriske tegninger og tekster med Herman Bang som hovedperson i *Stoppet i farten. Herman Bang i karikaturens troldepejl*.⁹ Det er slående at tænke på, at en anden excentriker, H.C. Andersen, en generation før ganske vist også var et let og yndet offer for borgerskabets velbehagelige spot og spe, men nu får hadet, forfølgelsen og den bornerte latterliggørelse som følge af en mentalitetsforandring og sammenhængende presse-moral i tilfældet Bang frit fald i

en ucensureret og ulige mandjævning af hidtil uhørt brutalitet med racistiske og kønspolitiske overtoner. Et seværdigt og tankevækkende bidrag til den Bang-litteratur, der i bogstaveligste forstand har Bang som genstand.

En gennemgang af Bang-udgivelser 2007 kan ses i *Magasin*, 20. årg. nr. 2, 2007.

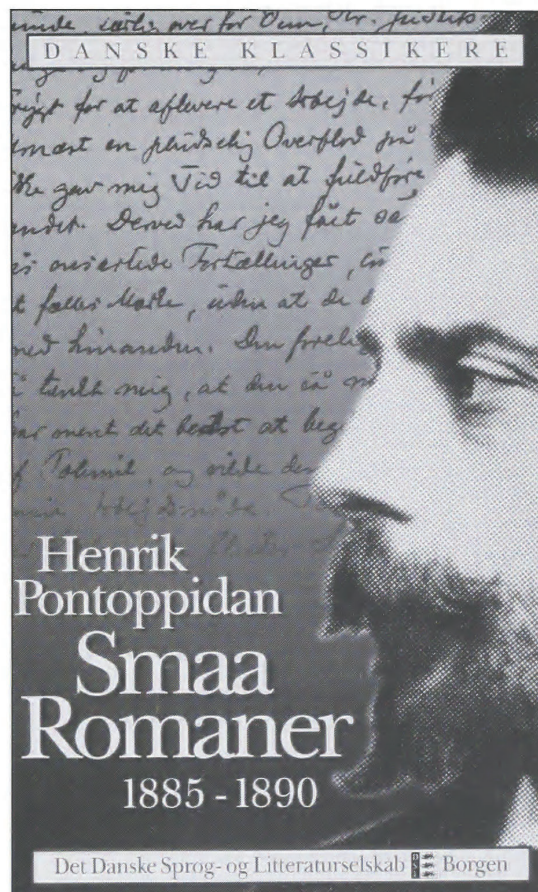
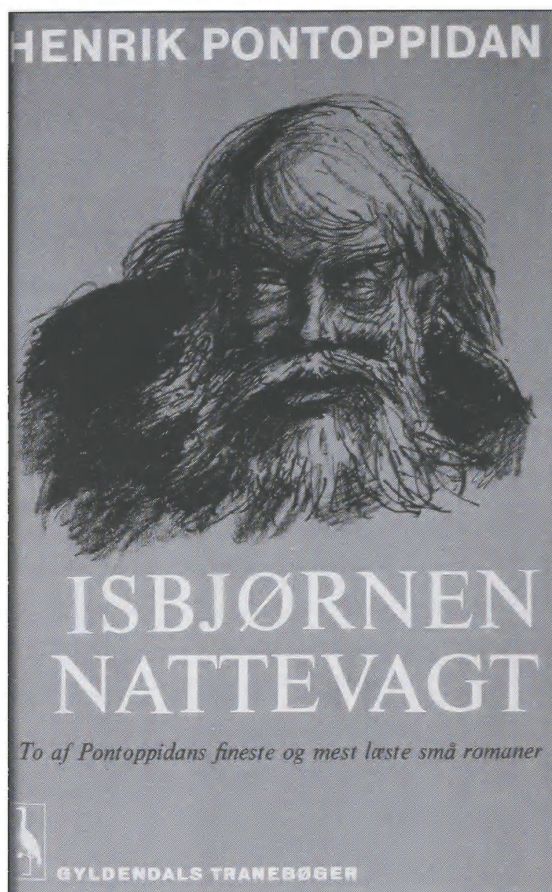
Hvad den skønlitterære del af forfatterskabet angår, udkommer der nye kommenterede udgaver af romanerne *Ludvigsbakke*, *Stuk* og *Tine* allerede i 1980'erne i serien Danske Klassikere, udgivet af DSL på Borgens forlag,¹⁰ og Gyldendals forlag har i 2006 udgivet *Samlede noveller* "i ét bind og med få undtagelser i den form, de har i den seneste udgave fra forfatterens egen hånd", samt forestået et genoptryk af Villy Sørensens udgave af *Håbløse Slægter*. Men mest opsigtsvækkende er DSLs videnskabelige, altså tekstkritiske og kommenterede udgivelse af Herman Bangs samlede romaner, fortællinger og noveller i 10 bind, en udgave, der kan lægges til grund for kommende enkeltudgaver, udvalg, antologier m.m. I den nye udgave, hvis første fem bind med romanerne netop er udkommet på forlaget People's Press, og som vel kan betragtes som en erstatning for de seks bind *Værker i Mindeudgave*, som straks efter Bangs død blev tilvejebragt af Johan Knudsen og Peter Nansen, bringes teksterne i overensstemmelse med det oprindelige tryk. Endvidere indeholder den oplysende noter, en mindre efterskrift til hver enhed (novellesamling, roman), der redegør for tekstens tilblivelse

og senere omarbejdelser, modtagelse, efterliv (men med udeladelse af yderligere introduktioner af tolkningsmæssig art) samt en bibliografi. Senere vil en gengivelse af komplette varianter (til manuskript og relevante senere udgaver) blive tilgængeliggjort i elektronisk form. En stor del af de relevante bibliografiske oplysninger er allerede indsamlet af bibliotekar René Herring, der i samarbejde med Sten Rasmussen for DSL forbereder en Herman Bang-bibliografi. De sidste fem bind indeholdende novellerne udkommer om et års tid, det elektroniske variantapparat senere.

Henrik Pontoppidan

At også Henrik Pontoppidan i år ville være fyldt 150 har der været mindre offentlighed omkring. Udgivelserne er færre og presseomtalen af samme grund mindre. En medvirkende årsag er formentlig også, at Pontoppidan som person og forfatter-type var Bangs diametrale modsætning. Han anglede ikke efter offentlighedens søgelys med andet end sit forfatterskab, og vakte han end modstand og forargelse, så var det i kraft af sine skrivelser, og ikke i kraft af sit privatliv, som han helhjertet værnede om. Der er i den henseende ikke så meget nyt at skrive om, heller ikke i dag. Til gengæld aftvinger forfatterskabet stadig nye læsninger, og nye og gode udgaver af hans hovedværker har stået på gennem længere tid.

I juni 2007 afholdt Pontoppidan Selskabet et seminar i Randers over flere dage med titlen "Europæeren Henrik Pontoppidan. Et dansk forfatter-

De små romaner *Isbjørnen* (1887) og *Nattevagt* (1894) er genudgivet i mange omgange. Mest kendt og udbredt er nok Gyldendals Tranebog fra 1965 (t.v.). Flemming Behrendt har i 2007 afsluttet nyudgivelsen af Pontoppidans små romaner (t.h.).

skab i international sammenhæng". De fleste af seminarets indlæg kan læses på den meget anbefalelsesværdige Henrik Pontoppidan Portal (www.henrikpontoppidan.dk/), der i det hele taget er én af de mest dynamiske og fagligt funderede og omfangsrige danske forfatterportaler, og som mht. *elektroniske* nyudgivelser af og om Pontoppidan langt overstiger, hvad der er overgået Herman Bang, men uden den opmærksomhed, som den fortjener.

Primus motor er Flemming Behrendt, der også har været hovedkraften bag nye udgivelser af en lang række af Pontoppidans værker, og som

i øvrigt har en Pontoppidan-biografi under udarbejdelse. Han startede i 1999 i serien *Danske Klassikere* en tekstkritisk udgivelse med efterskrift og noter af Pontoppidans såkaldte *Smaa Romaner 1885-1890*, hvis andet bind (1893-1900) udkom i 2004, og hvor det tredje, afsluttende bind (1905-1927) netop er udkommet.

Af andre nye udgivelser er der især grund til at nævne en omfattende Henrik Pontoppidan bibliografi. Fra omkring 1950 arbejdede ægteparret Thorkild og Esther Skjerbæk på en boghistorisk seddelregistrant, der

senere blev til en database, og som blev lagt til grund for en ny bibliografi. Efter Thorkild Skjerbæks død i 1998 blev den videre bearbejdelse i DSL's regi overdraget til bibliotekar René Herring. Bibliografien udkom i 2006.¹¹ Skjerbæk'ernes livslange indsats for at registrere ikke mindst de utallige forskydninger og varianter i de mange udgivelser af Pontoppidans værker som følge af Pontoppidans egne idelige ombearbejdelser, har krævet et minutiøst læse- og registreringsarbejde, der delvis er afspejlet i de udgaver af de 'store' romaner: *Det forjættede Land*, *Lykke-Per* og *De Dødes Rige*, som er udgivet af Gyldendal gennem de sidste mange årtier i stadig nye oplag. I hvert fald overbeviser Thorkild Skjerbæks afsluttende oversigt over de forskellige udgaver i de enkelte bind om, at det langt fra er Pontoppidans oprindelige tekst, man har foran sig.

Esther Kielberg og Lars Peter Rømhild udgav allerede i 1997 *Det forjættede Land* i en mønstergyldig udgave med efterskrift, tillæg, variantapparat og noter, men Gyldendals nyeste udgave af *Lykke-Per* i 2006 er endnu et genoptryk af teksudgaven fra 1984. Man kunne med rimelighed have formodet, at tiden netop nu i det mindste var inde til en nyudgivelse af dette hovedværk i Pontoppidans forfatterskab, og i dansk litteratur, efter de principper, som Gyldendal altså selv tidligere og Flemming Behrendt i de *Smaa Romaner* har lagt til grund.

Af andre nyere udgivelser skal anføres det store udvalg i 2 bind af *Henrik Pontoppidans breve*, som Carl Erik Bay og Elias Bredsdorff besørgede i 1997.

Udgivelsen blev fra flere sider og af flere grunde kritiseret, herunder ikke mindst fordi Pontoppidan selv havde nedlagt forbud mod offentliggørelse af sine breve, men under alle omstændigheder viderebringer værket et væld af nyttige og interessante oplysninger til belysning af liv og værk, der endnu en gang overbeviser om brevudgavers uundværlighed i en forfatters samlede tekstkorpus.

Ser man bort fra de mange efterskrifter, har litteraturen de senere år om Henrik Pontoppidan været mere sparsom. Denne tendens er der i år rådet bod på med hele to nyudgivelser, der såvel i indhold som form er lagt vidt forskellig an. Den ene er en afhandling af Børge Kristiansen, udgivet på Akademisk forlag med den noget akademiske titel "*At blive sig selv*" og "*At være sig selv*", en undersøgelse af identitetsfilosofien i Henrik Pontoppidans roman *Lykke-Per i lys af Luthers teologi, Schopenhauers og Nietzsches filosofi. Et bidrag til identitetsfilosofi*. Bogen er – som det turde fremgå af titlen – hverken en biografi eller en indføring i forfatterskabet. Sidstnævnte er derimod hovedsigtet med Jens Kristian Lings *Ørneflugten. Læsninger i Henrik Pontoppidans forfatterskab*, der udkom efteråret 2007 på forlaget Attika, og som indeholder en nylæsning af Pontoppidans vigtigste værker i kronologisk rækkefølge.

Kanoner

Det kan alt i alt konkluderes, at bortset fra H.C. Andersen og Søren Kierkegaard, så er der ingen andre af 1800-tallets forfattere, der gennem de seneste par årtier har haft en lignende udgivelsesmæssig

Henrik Pontoppidan anses for den kritiske naturalismes største romanforfatter. Han modtog i 1917 Nobelprisen i litteratur sammen med den nu mindre kendte danske forfatter Karl Gjellerup (Det Kongelige Bibliotek).

fokus, som den, der er blevet Bang og Pontoppidan til del. Og det stemmer jo fint overens med, at de ikke begge blot har runde fødselsdage, men tillige begge i 2006 er blevet kanoniserede. Herman Bang med novellen "Ved Vejen" fra *Stille Eksistenser* og Henrik Pontoppidan med romanen *Lykke-Per*. I Kulturministeriets fondsbetalte bogudgivelse i den anledning¹² står der som begrundelse for kanoniseringen af førstnævnte: "Romanens knappe, nærmest filmiske sekvenser holder i hver eneste sætning balancen mellem underdrejet humor og totalt gehør for, hvad der rører sig i menneskets indre." Og sidstnævnte får disse knappe ord med på vejen: "I den

europæiske realistiske romans historie er *Lykke-Per* en milipæl." Kanonudvalgets egne begrundelser er naturligvis mere sofistikerede og kan læses på Kulturkanonens officielle hjemmeside.¹³ I begrundelsen for Bangs nutidighed anføres det afsluttende: "Med sin vekslen mellem sagt og usagt og sit mylder af små, upåagtede detaljer viser Bang, hvordan livet leves i en afsides krog fjernt fra samfundets hovedveje. Men der er ikke kun tale om et lydhørt portræt af en svunden provinsverden, der virker så typisk dansk. Det er Bangs kunst at gøre den lille egoisme og den skjulte ensomheds uheroiske smerte genkendelige også for nutidige læsere." Og også i begrundelsen for valget af *Lykke-Per* skinner det nutidige – om end indirekte – igennem: "Tilsyneladende skyer Per ingen midler. Selv kærligheden bliver et redskab til at nå målet. Men efterhånden kommer han i tvivl om sig selv, og det er også, som om den arv fra barndomshjemmet, han gjorde op med, rummer sandheder om tilværelsen, der ikke er til at komme uden om."

Man kan så håbe på, at det nutidige og de sandheder om tilværelsen, der ikke er til at komme uden om, også bliver formidlet videre til og vinder gehør hos de usalige kommende generationer af skoleelever i folkeskolen og gymnasiet, der fra august 2005 er tvunget til at læse (noget af) både Bang og Pontoppidan, der begge optræder på den obligatoriske fælles kanon. I forbindelse med fremlæggelsen af den litterære kanon noterede ministeren, Ulla Tørnæs sig, "at udvalget peger på forfatterskaber, der skal sikre,

at eleverne får kendskab til den danske litterære arv. Og ikke har lavet en liste over værker eller anvist, hvilke klassetrin forfatterne skal læses på.” Og hun tilføjede endvidere: “Her kan vi sikre både den danske litteraturarv og samtidig respektere lærernes ansvar for tilrettelæggelsen af undervisningen. Vores børn og unge kan ikke gå gennem skole og gymnasium uden at møde disse forfatterskaber, men det er stadig op til den enkelte lærer at udvælge værker og måder, hvor i mødet med klassikerne skal ske. Udvalget er for mig at se tydelig i sin indstilling og har givet et meget klart bud på, hvordan både litteraturarven og metodefriheden kan gå hånd i hånd. Det hilser jeg velkommen.”

Men pæne ord, gode hensigts-erklæringer og almengørelse af egen betagelse er desværre ikke altid nok. Overbevisningen kan ikke postuleres, men må forplantes. I en situation, hvor det ikke er ualmindeligt at møde elever og studerende, hvor en bog fra 1970'erne er en “gammel” bog, tør man næsten ikke tænke på den indsats, der kræves af de lærere, der skal gøre klassikerne ‘nutidige’ og i det hele taget gøre det forståeligt, at klassikere er til at tale med også i dag, og at de er umagen værd for en stund at samtale med i det abrupte informationsflow af hidtil uhørte dimensioner, der tenderer mod at overskrive alt og alle. Hvis de altså er det og dermed *er* klassikere! Ikke alle udnævnte klarer denne hårde lakmusprøve, men Bang ikke mindst og Pontoppidan lader sig ikke uden videre overskrive, hvilket bl.a. viser sig i salgstallet af deres

bøger, og i modsætning til visse andre “danske klassikere” selv fra forrige århundrede, hvor epitetet snarere har karakter af et velvilligt postulat.

Forfatteren Maja Lucas skriver i en refleksion over Herman Bang i anledning af hans status som årets klassiker: “Endelig er der de slående ligheder mellem Herman Bang og den nutidige prosa, de stille eksistenser, det finkæmmede sprog, den usynlige fortæller. Bang passede perfekt ind i den angelsaksiske short story-tradition, som nu er blevet altdominerende. Jeg har sagt Tjekhov, men jeg burde også have sagt Joyces *Dubliners*. Så selvom jeg stadig kan drømme mig væk i Jacobsens idealisme og lyriske sprog, kan jeg ikke komme fri af Bang. Han er en skæbne, man må tage på sig – lidt ligesom det, man kalder livet.”¹⁴ Ingen vil formentlig tage Pontoppidans skæbne på sig. Til gengæld risikerer man i Pontoppidans regi at blive tvunget til at reflektere over, hvor vanskeligt det kan være at leve et ægte, lykkeligt og lidenskabeligt liv, hvis modet svigter, eller hvis samfundsskabte skævheder og hulheder river tæppet bort under de utopier, man klamrer sig til.

Når Georg Brandes i sin berømte indledning til *Hovedstrømningerne* skriver, at den sammenlignende litteraturbetragtning “... har den dobbelt Karakter at nærme det Fremmede til os saaledes, at vi kunne tilegne os det, og at fjerne vort Eget fra os saaledes, at vi kunne overskue det.”, så foregriber han også nødvendigheden af en aktuel pædagogisk dialektik, hvor én af modstanderne er den subjektive selvkredsløb om det nære.

Bang og Pontoppidan tematiserer hver på deres måde bl.a. denne udprægede egocentricitet, men de anskueliggør også dens omkostninger. Og

muligvis er der ikke mindst her grobund for en beskæftigelse med de to klassikere, der kan gøre dem 'nutidige' og ikke blot til historisk pligtlæsning.

Noter

- 1 Erik Skyum-Nielsen: *Den oversatte klassiker*. 1997, s. 23.
- 2 Se www.klassikerdagen.dk
- 3 *Politiken* 15.4.2007
- 4 *Information* 19.4.2007
- 5 Erik Skyum-Nielsen: *Den oversatte klassiker*, s. 48.
- 6 *Danske Klassikere*, 2001. Tilgængelig online i Arkiv for Dansk Litteratur.
- 7 Politikens Forlag, 2007.
- 8 Syddansk Universitetsforlag 2007, 452 s., illustreret.
- 9 Udgivet af Dag Heede, Torben Lund, Knud Arne Jürgensen, Sten Rasmussen og med efterskrift af Mette Winge, 2007.
- 10 Udgivelserne er tilgængelige online i Arkiv for Dansk Litteratur (adl.dk/).
- 11 Esther og Thorkild Skjerbæk: *Henrik Pontoppidans forfatterskab. En bibliografi*. Bearbejdet og redigeret af René Herring. 2006.
- 12 *Kulturkanon*, 2006.
- 13 kulturkanon.kum.dk/
- 14 Maja Lucas: "Det, man kalder livet. En refleksion over Herman Bang", in: *Bogens Verden* 3/2007, s. 18.

Herman Bangs sidste skuespil

af seniorforsker, dr. phil. Knud Arne Jürgensen, Det Kongelige Bibliotek

Herman Bangs ry som vores største impressionistiske forfatter er i dag ubestridt. Hans indsats som dramatiker er derimod mindre kendt i en bredere offentlighed. Hidtil har man fra hans hånd haft kildekendskab til i alt tretten større og mindre dramatiske arbejder samt tre oversættelser af udenlandske skuespil.

For nylig er der imidlertid fremdraget et hidtil ukendt og utrykt skuespil af arkiverne i form af Herman Bangs og Sven Langes fælles dramatisering fra 1910 af romanen *Mikaël*, der oprindeligt udkom i 1904.

Dette nu genfundne skuespil repræsenterer det nok væsentligste og mest fuldbyrdede dramatiske værk fra Bangs hånd, og blev i slutningen af 1910 antaget til opførelse på Det Kongelige Teater, men forblev uopført, sandsynligvis som følge af Bangs pludselige død i Amerika i januar 1912. Værket har siden da ligget hengemt i arkiverne.

Kilderne til skuespillet, der består af to håndskrevne instruktør- og sufflørbøger fra 1910 samt to senere maskinskrevne afskrifter fra ca. 1919, repræsenterer dermed noget nær en litterær sensation. De demonstrerer mere end nogen andre af Herman Bangs

hidtil kendte dramatiske arbejder hans format og potentiale som dramatiker gennem det sikre dramaturgiske greb og den fornemme replikbehandling, han her fremlægger i dramatiseringen af sin egen roman.

Offentliggørelsen af dette hidtil ukendte værk af Herman Bang, der samtidig repræsenterer hans sidste store skønlitterære arbejde, forestås i januar 2008 af kredsen "De Bangske Morgenmænd" og forlaget C.A. Reitzel i form af en tekst- og kildekritisk førsteudgave, der er forsynet med en perspektiverende indledning af undertegnede om skuespillet, dets originalkilder, værkets tilblivelseshistorie og placering i Bangs forfatterskab.

I skuespillet "Mikaël" fremlægger Bang i dramaturgisk fortættet form romanens trekantsdrama om den verdensberømte aldrende maler og enkemand, Claude Zoret, hans 21-årige model, yndling og plejesøn Eugène Mikaël, og dennes kærlighed, den modne men økonomisk fallerede russiske fyrstinde Lucia Zamikof.

Romanen *Mikaël* står som et af hans mest markante udsagn om de underbevidste seksuelle bindinger, der ofte hersker mellem mennesker netop i kraft af deres køns-, stands- og aldersforskelle samt disse relationers afgørende indvirkning på vore livshandlinger. I Mikaëls og Zorets tilfælde er det især forskellen i alder og stand, der er den aktive begærsdynamo i forholdet.

Fritænkeren Bang når i sin delvis selvbiografiske roman – og ikke mindre i den dramaturgiske bearbejdelse – frem til et rigt facetteret udtryk